

Hembygdsbladet

Nummer 4

Västerlösa

2010

I år är det 60 år sedan **Västerlösa Hembygds- och Fornminnesförening** bildades. Så här gick det till när allt började.

I oktober 1947 tillsatte kommunalfullmäktige i Västerlösa en kommitté för att utreda om torpstugan Gärdet (låg en bit in på Scoutvägen) skulle kunna "nedtagas och uppsättas och om möjligt renoveras, om lämplig plats kan anskaffas". **Gunnar Hulthammar, Per Olai och Erik Sigvald** valdes att ingå i kommittén. Redan efter en månad kom de med sitt förslag: Flytta stugan Gärdet till östra delen av prästgårdsparken samt köp stugan Granhult (låg längre ner på Scoutvägen) för 850:- och flytta dit den också. Det var början på hembygdsgårdens tillkomst 1948.

Den **21 oktober 1950** samlades 27 personer framför brasan i hembygdsparken. Man besåg stugorna och de gamla föremålen. Så sjöng man "Slumrande toner" och tågade till kyrkskolan (nuvarande församlingshemmet). Gunnar Hulthammar välkomsttalade, man sjöng "Ej med stora

later" och rektor Thord Lindell talade om hembygdskultur. Så blev det samkväm med solosång av kyrkoherde Hans Hjalmarsson och kaffe. Slutligen skedde förhandlingar med antagande av föreningens stadgar, som i allt väsentligt gäller än idag.

De första ledamöterna i **styrelsen** var: Gunnar Hulthammar (ordförande), Birger Cervin, Hans Hjalmarsson, Nils Danielsson, Paul Karlström, Sigrid Olsson och Per Olai. Sammanträdena hölls i prästgårdsflygeln (som haft många funktioner genom åren).

Första året steg medlemsantalet till 75. Årsmötena hölls alltid Kristi Himmelfärdsdag och var välbesökta. De inleddes med högmässa och körsång ända fram till 1995. Under många år avslutades mötena med allsång: Slumrande toner, Östgötasången eller Härlig är jorden.

Ingemar Ax var ordförande 1980 – 82, Melker Törnqvist 1983 – 86 och Sten Peterson 1987 – 2007.

2010 har hembygdsföreningen 129 medlemmar. I **styrelsen** ingår Ulla Jakobsson (ordförande), Göran Axelsson, Karin Axelsson, Jan Cederlund, Conny Fransson, Göta Gustafsson, Nils-Gunnar Henriksson, Bengt Hjalmarson, Ola Lindh och Alrik Nyström.

Roteombud är: Karin Axelsson (Dömestad), Rune Karlström (Egeby), Tore Franzén (Hackeryd), Göta Gustafsson (Västerlösa)

Under 2009 avled fyra av hembygdsföreningens medlemmar:

Einar Magnusson den 4 april, **Lisbeth Hallin** den 13 oktober,

Einar Benefors den 12 november och **Maria Lundqvist** den 11 december. Vi minns dem med glädje och tacksamhet.

Nyårsnatten 1899 inleddes en gudstjänst i Västerlösa kyrka kl. 23.15.

Det var kyrkoherde Isak Danell som predikade. Kl. 24.00 började den av Kongl Majt anbefallda "sekelringningen", som skulle pågå till kl. 0.15. Kyrkokören stod uppe vid tornluckorna och mycket folk hade samlats nere på marken. Ringaren Johan Jonsson ("Jon i Skum") hade hjälp av sin son, skomakaren Karl Johansson. Plötsligt avbröts ringningen, när sonen föll ihop och dog i hjärtförlamning på tiljorna bredvid storklockan. Så seklet ringdes aldrig in och det kom att kallas "fadäsen i Västerlösa". Jon i Skum var ringkarl i 41 år.

Väckelserörelsen i Västerlösa

Motiv från Västerlösa

Den första folkliga och lekmannabetonade väckelsen i Linköpingsbygden var den så kallade Roparrörelsen, precis i början av 1800- talet. Mest känd är Predikar- Lena, som sattes i fängelse i Linköping och sedan fördes till Vadstena hospital. **Västerlösa** kom att spela en betydande roll i utvecklingen av nyevangelismen i bygden, främst beroende på duktiga förkunnare:

- Den unge prästen A P Ahlberg, som kom till Östra Tollstad 1847. Han predikade även i Västerlösa och inspirerade ett antal lekmän att börja predika
- Folkskollärare Johan Danielsson, som kom till Västerlösa 1857
- Prästen Fredrik Hammarsten, som flyttade till Västerlösa 1873

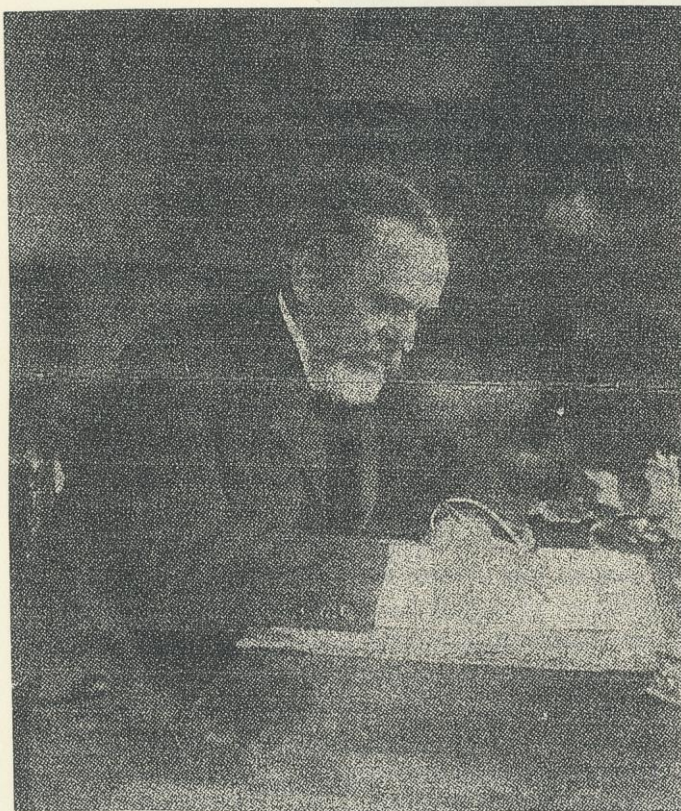
Nyevangelismen spreds från och med **1850- talet** av anställda ”kolportörer”, som reste runt i landet. Nu var det män och kvinnor ur folket – och inte präster eller herremän – som predikade evangeliet. Myndigheterna betraktade därför kolportörerna med stor misstänksamhet och motarbetade dem. En av de första och mest hängivna kolportörerna var Johan Danielsson i Västerlösa. Fram till 1858 var det förbjudet enligt konventikelplakatet att hålla bönenmöten utan närvarande präst. Detta skedde ändå, eftersom det i den nya rörelsen fanns kritik mot prästerna och deras leverne.

Carl-Olof Rosenius var en lekmanapredikant, som blev den ”nyevangeliska väckelsens” ledare i Sverige. Han var initiativtagare till bildandet 1856 av Evangeliska fosterlandsstiftelsen (EFS), som allt jämt är en självständig organisation inom Svenska kyrkan. Den rosenianska väckelsen kom redan på 1850- talet till Västerlösa och ett flertal personer anslöt sig. 1858 startade de ett barnhem.

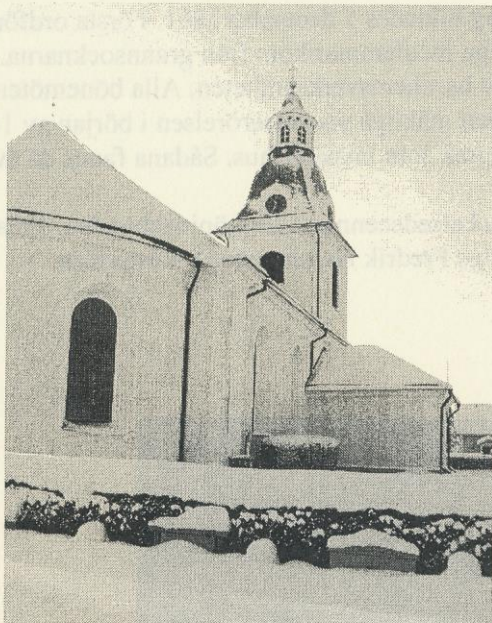
***JOHAN DANIELSSON** utexaminerades som folkskollärare i Kalmar 1852. Han hade svårt att få lärartjänst på grund av sin anknytning till väckelserörelsen och fick i fem år försörja sig som bokhållare. 1857 anställdes han emellertid som lärare i den Palmgrenska skolan i Västerlösa. Han verkade även som kolportör, men greps några månader före konventikelplakatets avskaffande 1858 och fördes i fängkärra till länsfängelset i Linköping. Samma år kallades han som föreståndare för den rosenianska väckelsens barnhem i Västerlösa. Den Palmgrenska skolan hade inte förtroende bland församlingsmedlemmarna. Därför startade missionsvännerna en privat skola, med Danielsson som lärare. Han blev också ordförande i den nybildade missionsföreningen 1861. Johan Danielsson bodde i Västerlösa Skattegård. Han hade flera olika läraruppdrag, ofta samtidigt: 3 år i den Palmgrenska skolan, 8 år i missionsvännernas skola, 3 år i den första ”statliga” skolan och 1 år i en av de nystartade, ambulerande småskolorna. 1870 flyttade han till Mjölby, där han dog 1886.*

Västerlösa missionsförening bildades 5 december 1861. Första ordförande blev Johan Danielsson. Många medlemmar kom från grannsocknarna. 1862 uppfördes ett hus i Egeby för barnhemsverksamheten. Alla bönemöten hölls i hemmen, men på grund av den mäktiga väckelserörelsen i början av 1870-talet, togs barnhemmet i anspråk som missionshus. Sådana fanns då även i Ljung och Törnevalla.

1870-talet blev det stora väckelsedecenniet i Linköpingsbygden. En av de stora förkunnarna var den unge Fredrik Hammarsten i Västerlösa.

*Fredrik
Hammarsten
på äldre
dagar*

*Fönstret i koret
öppnades för att
åhörare som inte fick
rum i kyrkan skulle
kunna stå utanför och
höra på
Hammarstens
förkunnelse.*

FREDRIK HAMMARSTEN kom till Västerlösa som vice pastor i januari 1873, endast 27 år gammal. Han fick snart överta även kyrkoherde Mobergs alla arbetsuppgifter, då denne avled i juli samma år. Samtidigt var han ordförande i missionsföreningen. Hammarsten var en utomordentlig talare och förkunnare. I denna väckelsens tid kom stora mängder människor från Västerlösa och grannsocknarna för att lyssna på honom. Han predikade på söndagarna kl 10.00 och ofta på eftermiddagarna i missionshuset. Om besökarna inte rymdes där, tågade alla till kyrkan och firade gudstjänst. De gånger, som inte ens platserna i kyrkan räckte till, öppnade man fönstren, så att folk kunde stå utanför och lyssna. Hammarsten var så omtyckt av sina församlingsbor, att de till julgåva 1873 samlade in 300 riksdaler!! Men redan i maj 1875 lämnade han Västerlösa, då den nye kyrkoherden Carl Cedrén tillträdde. Fredrik Hammarsten tjänstgjorde efter Västerlösa-tiden bland annat i Hannäs, Örtomta, Norrköping, Solna och Stockholm. På alla ställen "blev kyrkorna för små" för att rymma alla som ville lyssna på honom. Han återkom till Västerlösa kyrka och missionshus för ett "gästspel" långfredagen 1877, då åter stora skaror kom för att lyssna.

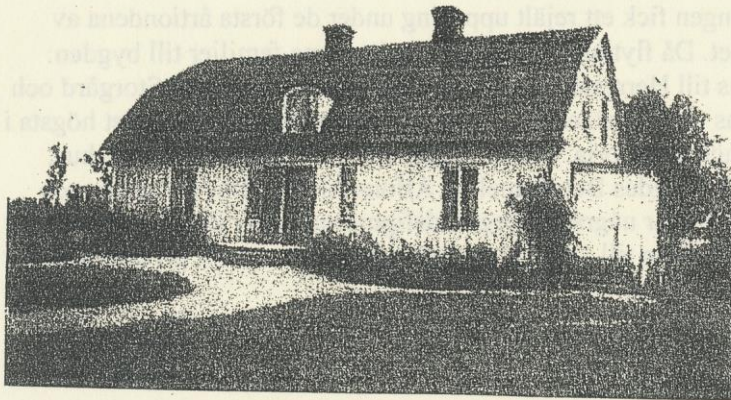
VÄSTERLÖSA MISSIONSFÖRSAMLING

1878 bröt sig Svenska missionsförbundet ur Svenska kyrkan efter en "lärostrid". Samma år blev det förbjudet för prästmän att predika i andra församlingar än sin egen, utan församlingsprästens medgivande.

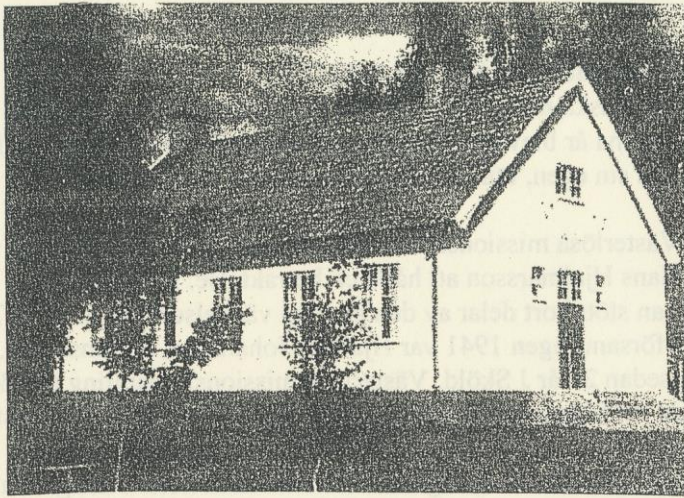
1941 firade Västerlösa missionsförsamling 80-årsjubileum. Inbjuden var kyrkoherde Hans Hjalmarsson att hålla en betraktelse. Han beklagade då att Svenska kyrkan stött bort delar av den andliga väckelserörelsen på 1870- talet. Ordförande i församlingen 1941 var Hjalmar Johansson, Kvinnslanda, och föreståndare sedan 25 år J Sköld. Västerlösa missionsförsamling tillhörde under sin sista tid Skänninge-kretsen och 1975 gick den upp i Vikingstads missionsförsamling.

Många Västerlösabor har åtskilliga minnen från aktiviteter i det gamla missionshuset från 1862. Det är sedan många år privatbostad.

Det intilliggande huset, som nu står öde, var vaktmästarbostad. Där bodde Axel Edvard Wallenberg från 1915 och fram till sin död 1955. Han var, förutom vaktmästare, även skomakare och konstruktör. Dottern Maria Wallenberg övertog bostad och vaktmästarsyssla fram till 1975

Missionshuset i Egeby som det en gång såg ut.

Betelkapellet på 1940-talet

VÄSTERLÖSA BAPTISTFÖRSAMLING

På 1870-talet började man bilda nattvardsföreningar, där de troende firade nattvard i hemmen. På så sätt behövde de inte gå till nattvarden i kyrkan tillsammans med icke troende. Livgrenadjären B O Orest ledde en sådan nattvardsförening i Östra Tollstad. Han var sedan med om att bilda en baptistförsamling i Västerlösa 5 mars 1882. Bland de övriga 20 medlemmarna fanns ett ungt par, Anna och Carl Johan Jari från Västerlösa, vilka upplät sitt hem för möten.

Församlingen fick ett rejält uppsving under de första årtiondena av 1900-talet. Då flyttade tre mycket verksamma familjer till bygden: Lindgrens till Herrestad Storgård, Gomèrs till Rappestad Storgård och Svenssons till Ekströmmen. 1926 var medlemsantalet 106; det högsta i församlingens historia. Mötena ägde rum i Västerlösa missionshus, men 1927 invigdes Betelkapellet. Alfons Ahlsén, David Gomér och Karl Ekstam var några av förgrundsfigurerna under Betel-tiden, som sträckte sig fram till 1987. Kapellet byggdes då om till privatbostad.

Sten Peterson berättar att hans far Konrad målade vid ombyggnaden av Betel i början av 1960-talet och blev inbjuden att delta i ett möte. Karl Ekstam, som var föreståndare, tog upp kollekt. Den uppgick till ett par tusen kronor. Ekstam berömde mötesdeltagarna och sa: ”nu har ni varit riktigt duktiga...så nu tar vi ett varv till”.

Hulda Johansson var vaktmästare från 1927 till sin död 1957 och svarade även för kaffekokningen. Hon bodde alldeles intill i en liten stuga, som 1958 flyttades till hembygdsgården.

Västerlösa Baptistförsamling blev vida känd för missionsmötena i Ekströmmens park 1919 – 1946, med två tusen – tre tusen deltagare. De fick sin fortsättning i tältmötena vid missionshuset Södra Lund i Rappestad fram till mitten av 1980-talet. Västerlösa Baptistförsamling ägde Södra Lund, som nyttjades som predikolokal och pastorsbostad. Sista pastor var Ulla Östersjö-Jansson. Huset är numera privatbostad.

PINGSTGRUPP; UTPOST LINKÖPING

Filadelfiaförsamlingen i Sverige grundades 1910 och blev under ledning av Lewi Pethrus tongivande för den svenska Pingströrelsen. Församlingen uteslöts ur Svenska baptistförbundet 1913 och blev en separat rörelse. Den är inget trossamfund, utan varje pingstförsamling är självständig. I **Västerlösa** har inte funnits någon egen församling och inte heller något bönehus. De pingstvännen som fanns tillhörde pingstgrupp Utpost Linköping. Enstaka gånger hyrdes missionshuset eller bygdegården. Sommartid hölls tältmöten på en tomt vid infarten till foderfabriken eller vid dåvarande bilverkstaden. Verksamheten pågick till i slutet av 1950-talet. Syskonen Thollander, Martin Linde och Sven Pettersson var några av de drivande medlemmarna.

En del skrönor finns om tonårsgrabbar, som tyckte att det var spännande med tältet men uppfattades som störande av mötesdeltagarna. Bengt Hallin berättar att Henning Thollander kom ut ur tältet och skällde på grabbarna. Men var det Sven Pettersson, som visade sig i tältöppningen, då var det bäst att lägga benen på ryggen.

LEANARNA

En extrem form av väckelserörelse uppstod i början av 1880- talet i Linköpingsbygden. Det var förkunnaren Charles Lee, som startade "Eiframs söner och döttrar". Doktor Lee hette ursprungligen Carl Lindqvist, men hade bytt namn under sina 22 år i Amerika. Rörelsen hade sitt centrum i Gammalkil och dess medlemmar kallades "leanare". Doktor Lee och hans hustru Julia var eldiga och medryckande talare. I närmare 40 år predikade de och samlade många åhörare, inte minst i **Västerlösa**. Här ledde det till splittring av missionsförsamlingen. Deras förkunnelse riktades mot staten, kyrkan och frikyrkorörelsen. Världen skulle gå under i mitten av september 1884. Den uteblivna undergången, förklarade Lee med att han räknat fel på 50 år. Han avled 1926 och hans hustru 1927. När inte Lee återuppstod 1930, som han förutspått, genomgick rörelsen en kris. Men ännu i slutet på 1980- talet förekom enstaka möten. Syskonen Martin, Hanna och Beda Nilsson som bodde i Dömostad Mellangård 1900 – 1946, var leanare. De åt inte griskött, fick inte fotograferas och tillät inga blommor vid sina begravningar. De har heller inga gravstenar på sina gravar. Intressant är att de var mycket sparsamma med vatten, eftersom det skulle bli en bristvara i framtiden.

Källor

Linköpings historia, Linköpingsbygden 1987

Bengt Hjalmarson, Gunnar Rörby, Olof Östersjö

Tidningsartiklar i ÖC

Bilderna på Missionshuset och Betelkapellet är hämtade från Sveriges bebyggelse, Östergötland del II.

Västerlösa Hembygdsförening 2010

Text Jan Cederlund

Gunnar
Hulthammar i
talarstolen 1969

I januari var det 30 år sedan **Gunnar Hulthammar** avled. Det finns anledning att erinra om hans insatser i Västerlösa. Han var initiativtagare till skapandet av hembygdsgården och var en drivande kraft när det gällde att flytta och renovera de gamla stugorna. Han samlade, avrostade och katalogiserade gamla föremål och arrangerade dem i stugorna. Han ledde även det praktiska arbetet med skötsel och underhåll av tomt, hus och gårdsgårdar. Han var också en självskriven ordförande i 29 år – fram till sin död. En eldsjäl, som föll på sin post.

Gunnar Hulthammar föddes i Småland. Gården Höljebotorp köpte han 1931, sedan han träffat Anna, som var lärare i Västerlösa 1919 – 1961. Han beskrivs som en skicklig och driftig lantbrukare.

Hulthammar hade en lång rad kommunala och kyrkliga uppdrag. Hans starka engagemang i hembygdsrörelsen belönades med Samfundets för hembygdsvård diplom och hedersbevisning: "För rik gärning i hembygdsvårdens tjänst"

Numera bor Håkan Hulthammar, barnbarn till Anna och Gunnar, i Höljebotorp.

Verksamheten 2009

Vid årsmötet i mars tilldelades Karin Axelsson och Sten Peterson Hembygdsförbundets hedersnål med lagerkrans för 26 resp. 24 år i hembygdsföreningens styrelse och för övriga insatser inom föreningen. Utöver de sedvanliga aktiviteterna grillkväll, slåttergille, friluftsgudstjänst och Västerlösadagen, arrangerades en berättarkväll i oktober. Sten Peterson visade då diabilder från Västerlösa samhälle, vilket lockade 60 deltagare. Ny gärdsgård har satts upp vid hembygdsstugan Gustavsberg.

Aktiviteter 2010

- 28 mars kl 18.00 Årsmöte i församlingshemmet.
(detta gäller som kallelse)
- 15 maj kl 15.00 Torpvandring och grillning
- 5 juni Bussresa till Häradsdamm/Lönö
(info/anmälan Göran Axelsson, tel.83109)
- 21 juni kl 18.00 Slåttergille med sill och potatis
i hembygdsgården (reservdag 23 juni)
- 1 aug kl 14.00 Friluftsgudstjänst i hembygdsgården
(tag med kaffekorg)
- 21 aug kl 13.00 Västerlösadagen i hembygdsgården

Det planeras även för en skördefest i början av oktober.

I sommar skall vi byta tak på Hultastugan. Anmäl dej gärna som takläggare eller hantlangare.

Medlemsavgiften är 50 kr per år/medlem och betalas på Bankgiro 5832-0375. Glöm inte att ange namnet. Det går också bra att betala till roteombudet eller kassören.

I hembygdsbladet medföljer en beskrivning av **väckelse-rörelsen** i Västerlösa under 1800- talets andra del.

Flyttningen av Gärdesstugan och Hultastugan 1948 samt Stenhagsstugan 1950 finns filmad och överförd till DVD. Den kan lånas, men kvaliteten på filmen är bitvis dålig.